

BABA YOKSUNU OLAN VE ANNE-BABASI İLE YAŞAYAN ÇOCUKLARIN KAYGI DÜZEYLERİNİN İNCELENMESİ

Funda ÖZDAL

Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Ev Ekonomisi (Çocuk Gelişimi ve Eğitimi) Anabilim Dalı. Ankara/TÜRKİYE

Neriman ARAL

Ankara Üniversitesi Ev Ekonomisi Yüksekokulu
Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bölümü. Ankara/TÜRKİYE
aralneriman@gmail.com

Geliş Tarihi: 04.07.2005

Yayına Kabul Tarihi: 27.02.2006

ÖZET

Bu araştırma, anne-babası ile yaşayan ve baba yoksunu olan çocukların kaygı düzeylerini belirlemek ve bazı değişkenlerin kaygı düzeyi üzerinde farklılık yaratıp yaratmadığını incelemek amacıyla planlanmıştır. Araştırmaya alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki ilköğretim okullarına devam eden on-on bir yaş grubundaki çocuklar dahil edilmiştir. Araştırmanın örneklemini her sosyoekonomik düzeyden baba yoksunu olan 50, anne-babasıyla yaşayan 50 çocuk olmak üzere toplam 300 çocuk oluşturmuştur. Araştırmaya dahil edilen çocuklara "Genel Bilgi Formu" ile Spielberger ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Öner ve LeCompte (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri" uygulanmıştır. Elde edilen veriler çift yönlü ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, baba yoksunu olan çocukların sosyoekonomik düzey, yaş, cinsiyet değişkenleri açısından durumluk ve sürekli kaygılarının anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygılarından yüksek olduğu saptanmıştır. Ayrıca yaşın durumluk kaygı puan ortalamaları üzerinde; baba yoksunluğunun nedeninin sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığa neden olduğu da belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Baba, çocuk, baba yoksunluğu, kaygı.

A STUDY ON ANXIETY LEVELS OF CHILDREN HAVING FATHERLESS AND LIVING WITH MOTHER AND FATHER

ABSTRACT

This study is planned with the aim of determining the anxiety level of children who live with their parents and children who live with only their mother and of analysing whether or not some variables make difference on the anxiety level. Participants of the study were primary school students (age level is ten-eleven years). The sample includes 300 children in order to represent different socioeconomical conditions. Two questionnaires were administered to the participants: "General Information Form" and "State-Trait Anxiety Inventory" which is developed by Spielberger et.al. Data obtained were analysed using ANOVA and MANOVA. The findings of the study show that those children without father have higher levels of state and trait anxiety in contrast to those living with parents. Furthermore, it is found that age leads to significant differences on the state anxiety scores and that lack of father leads to significant differences on the trait anxiety scores.

Key Words : Father, child, fatherless, anxiety.

1. GİRİŞ

Aile, çocuk üzerinde doğum öncesi dönemden başlayarak, yaşamı boyunca etkisini sürdüren bir kurumdur. Yaşamın ilk yıllarında anne-baba-çocuk etkileşimi sonucu elde edilen bilgi, beceri ve tutumların yetişkinlik yıllarında oynadığı önemli rol, günümüzde daha iyi anlaşılmalıya başlamıştır. Fikirlerini açıkça paylaşan, sorumluluklarını yerine getiren, birbirlerine sevgi ve saygıyla bağlı olan, birbirlerini dinleyerek anlamaya çalışan, paylaşımcı bireylerden meydana gelen ideal bir ailede, anne-babasıyla sağlıklı bir iletişim ve etkileşim içinde olan çocuklar, karşılaştıkları sorunlar karşısında duygularını, düşüncelerini sürtüşmeye ve kavgaya girmeden daha rahat ifade edebilirler. Ailede anne kadar babanın da çocuk üzerinde etkili olduğu bilinmektedir (Ryder, 1995; Saporta, 2002; Yavuzer, 1993).

Babanın genellikle anne ve çocukları için güven kaynağı olduğu belirtilmektedir. Çocuklar babayı güçlü, saygı uyandıran kişi olarak algılamakta ve babanın çocuğuna karşı olan davranışlarının niteliği çocuğun gelişim alanlarını etkilemektedir. Anne-baba arasında iyi ilişkiler, anne-çocuk arasındaki ilişkiyi de olumlu yönde etkilemektedir. Babanın varlığı ve anneye desteği, anne-çocuk ilişkisinin daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Eğer anne-baba arasındaki ilişki sağlıklı değilse, anne bu boşluğu doldurmak için bütün ilgisini çocuğa yöneltebilmektedir. Bu da annenin aşırı koruyucu bir tutum geliştirmesine neden olabilmekte ve çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyebilmektedir. Babanın ailenin gelirinin tümünü ya da bir kısmını karşılaması, eşine karşı

davranışları, eşiyile ilişki kurma biçimi babanın çocuk üzerindeki dolaylı etkileridir. Babanın kararlara aktif olarak katılması ise babanın çocuk üzerindeki dolaysız etkileridir (Çağdaş, 2002; Dodson, 1991). Bronstein & Cowan(1988) baba-çocuk ilişkisinin hem nitelik hem de nicelik olarak anne-çocuk ilişkisinden farklı olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmacılar (Çağdaş,2002; Güngörmüş,1995), babanın özellikle erkek çocuğun erkeksi davranışları kazanması açısından önemli olduğunu ortaya koymakta ve erkek çocukların babaları ile özdeşleşerek erkek gibi davranmayı öğrendiklerini ileri sürmektedirler. Yine yapılan araştırmalarda babaların kızlarının güvenlikleriyle oğullarının güvenliklerine nazaran daha çok ilgilendikleri, oğullarına kızlarından daha sert kontrollü davrandıkları, oğullarının motor yeteneklerinin gelişimine kızlarıninkilerden daha çok katılımcı oldukları ortaya çıkmıştır (Bronstein & Cowan,1988; Çağdaş, 2002).

Babanın varlığı erkek çocuklar kadar kız çocuklar için de büyük öneme sahiptir. Özellikle ergenlik öncesi dönemde kızlar babaları tarafından sevildiklerini hissedecek takım işaretler aramakta ve babanın varlığı, kız çocukların özgüvenlerinin ve cinsel kimliklerinin güçlü olmasında etkili olmaktadır. Babaların kızlarıyla yeterince ilgilenmeleri, onlara sevgi göstermeleri onların ergenlik döneminde hem aynı cinsiyetten arkadaşlarıyla hem de erkek arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler kurmalarını sağlamaktadır. Ancak eğer evde baba yoksa yetişmekte olan kız, büyükbabasının, amcasının veya dayısının kimliğinde babanın yerini tutacak birini bulabilmektedir (Chapman & Campbell,

2003; Dodson, 1991; Yavuzer 1993). Aile ilişkilerinin bozulması, boşanma, ebeveyn ölümü gibi etmenler sonucu çocuk, baba yoksunluğu ile karşılaşmakta, bunun sonucu olarak da çocuğun gelişimi ve topluma uyumu olumsuz yönde etkilenmektedir (Torun 1986). Pedersen, Rubenstein & Yarrow (1979) yaptıkları çalışmada babası olmayan bebeklerin gelişim testinden daha düşük puan aldıklarını ve daha az sosyal tepkide bulduklarını saptamıştır. Tek ebeveynle büyümek durumunda kalan çocuklar için yaşam diğerlerinden daha zordur. Yoksunluğun getirdiği yükü anne kadar çocuk da taşımaktadır. Her iki taraf da bu durumdan etkilenmekte ve bu krizin aşılması sırasında ebeveynler de çocuklar da bildikleri, tanıdıkları aile kavramını yeniden oluşturmakta ve stres yaşamaktadırlar. Özellikle okul çağı çocuğunda stresin etkili olduğu bilinmektedir (Akaygün, 2002).

Çocuğun ailede yaşadığı yoksunluklar bu stresli dönemi daha da körükleyerek çocuğun kaygılı, depresif özellikler geliştirmesine neden olabilmektedir (Saylor, 1993). Yapılan çalışmalarda, alt sosyoekonomik düzeyde yaşayan ya da parçalanmış ailelerden gelen çocuklarla problemlili çocukların daha çok kaygı ve stres yaşadıkları vurgulanmaktadır (Aral, 1997; Aral ve Başar, 1998; Kashani & Drvanchel, 1990).

İnsanın temel duygularından ve heyecanlarından biri olan kaygı, her insan tarafından sık sık yaşanmakta ve insan yaşamını etkilemektedir. Kaygı ve korkular; çocukların yaşadıkları dünyaya uyum sağlamalarına, uyum sağlama sürecinde çocukların sosyalleşmelerine, dış dünyaya açılmalarına, sosyal, akademik ve kültürel

beklentilere uygun davranış göstermelerine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda bir çok kuramda da, sağlıklı bir kişilik için kaygının önemli olduğu vurgulanmaktadır (Çatalbaş, 1999; Graham, 1993). Korku ile kaygı birbirinden farklı duygular olsa da, korku veren durumların genellenmesi zamanla kaygıya dönüşebilmektedir. Çocukta altı yaşından sonra gelişen korkular ergenlik dönemine kadar devam etmekte ve çocuğun kaygılı olmasına neden olmaktadır (Emmelkamp, Bouman & Schding, 1994). Bütün bunlara karşın kaygılı olan çocuklar bir çok sorunun yanı sıra günlük hayatını etkileyebilecek bir çok rahatsızlıklar da yaşayabilirler. Çocuklarda kaygının görülme sıklığında sevilen bir insanın veya hayvanın kaybı, okul ya da ev değişimi etkili olabilmektedir. Biyolojik ya da sosyal sebepleri bilinmese de kaygılı ebeveynlerin çocuklarının da kaygılı olma ihtimalinin yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Hoghugh, 1992). Aslan, Aslan ve Alparslan'ın (1998) yapmış oldukları bir çalışmada da anneleri kaygılı ve depresyonlu olan çocukların kaygı ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır

Kaygının normal düzeyde yaşanması çocukların gelişimini olumlu yönde etkilerken, kaygının yoğun yaşanması başarıyı olumsuz etkilemekte ve gelecekte büyük sorunlara yol açabilmektedir. Bu nedenle çocuklardaki kaygının incelenmesi gerekmektedir. Babanın çocuğun yaşamındaki önemini ve rolünü inceleyen çok fazla araştırmanın olmaması, baba yoksunluğunda çocukların kaygı düzeylerinin arttığı vurgulanması, babasız ailelerin giderek çoğalması ve babasız ailelerde anne ve çocuğun karşılaştığı problemlerin yoğun olması nedeniyle bu çalışma planlanmıştır. Ayrıca

bu çalışmanın babanın olmadığı ailelere ve bu konuya ilgi duyanlara değişik bakış açıları kazandıracağı ve bu konuda yapılacak başka çalışmalara ışık tutacağı da düşünülmektedir. Bunlardan dolayı araştırmada, baba yoksunu olan ve anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygı düzeylerini belirlemek ve sosyo-ekonomik düzey, yaş, cinsiyet ve baba yoksunluğunun nedenine göre durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamaları arasında fark olup olmadığını belirlemek amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

Araştırmaya Ankara'daki alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeydeki semtlerde bulunan ilköğretim okullarına devam eden, anne-babasıyla yaşayan on-on bir yaş grubundaki çocuklar ile baba yoksunu olan çocuklar dahil edilmiştir. Alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyin saptanmasında Devlet İstatistik Enstitüsü'nün Ankara İl Merkezi için yapmış olduğu sınıflandırma esas alınmıştır. Araştırma, her sosyoekonomik düzeyden basit tesadüfi örneklem yoluyla seçilen 29 okulda yürütülmüştür. Seçilen okullardaki yöneticiler, okul rehberlik servisleri ve öğretmenler ile görüşülerek baba yoksunu olan çocuklar belirlenmiştir. Herhangi bir engeli olmayan, baba yoksunu olan her sosyoekonomik düzeyden 50 çocuğa ulaşıncaya kadar bu işlemlere devam edilmiştir. Anne-babası ile yaşayan çocuklar ise; baba yoksunu olan çocukların devam ettikleri okullardan, aynı yaş ve cinsiyetten basit tesadüfi örnekleme yoluyla seçilmiştir. Araştırmaya, her sosyoekonomik düzeyden 50 çocuk olmak üzere toplam 300 çocuk (baba yoksunu olan 150, anne-babasıyla yaşayan 150) dahil edilmiştir. Araştırmada, çocuklar ve aileleri hakkında demografik bilgileri ve baba

yoksunu olan çocuklara ait bilgileri toplayabilmek amacıyla geliştirilen "Genel Bilgi Formu" ile çocukların kaygı düzeylerini saptayabilmek amacıyla Spielberg ve arkadaşları tarafından geliştirilen, Öner ve LeCompte (1985) tarafından Türkçe'ye uyarlanan "Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri" kullanılmıştır. Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri çocukların anlayabileceği kısa ifadelerden oluşan bir öz değerlendirme anketidir. Toplam 40 maddeden oluşan envanterin durumluk ve sürekli kaygı ölçeği olmak üzere iki ayrı ölçeği bulunmaktadır. Durumluk kaygı ölçeği bireyin belirli bir anda ve belirli koşullarda kendisini nasıl hissettiğini betimlemesini, sürekli kaygı ölçeği ise bireyin genellikle kendisini nasıl hissettiğini betimlemesini gerektirir. Her iki ölçekte cevap seçenekleri dört tane olduğundan seçeneklerin ağırlık dereceleri birden dörde kadar değişmektedir (Öner ve Le Compte,1985). Araştırmaya dahil edilen çocuklara Genel Bilgi Formu ve Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri okulun belirlediği mekanlarda uygulanmıştır. Araştırmaya dahil edilen çocukların kaygı düzeylerinin sosyoekonomik düzey, yaş ve cinsiyete göre farklı olup olmadığını saptayabilmek amacıyla çift yönlü varyans analizi; baba yoksunluğunun nedenine göre farklı olup olmadığını belirlemek için de tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Yapılan varyans analizi sonucunda, ortalamalar arasındaki farkın önemli bulunduğu durumlarda farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını saptayabilmek amacıyla "Duncan Testi" uygulanmıştır. Duncan Testi'nde harfler kullanıldığı için farklılığın kaynaklandığı grubun açıklanması daha net olmaktadır. Veriler 2001-2002 eğitim-öğretim yılında toplanmıştır.

Tablo 1. Baba Yoksunu Olan Ve Anne-Babasıyla Yaşayan Çocukların Sosyoekonomik Düzeylerine Göre Durumluk Ve Sürekli Kaygılarına İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar Ve Varyans Analizi Sonuçları.

Baba Yoksunu Olma Durumu ve Sosyo-ekonomik Düzey	N	KAYGI DURUMU			
		DURUMLUK KAYGI $\bar{X} \pm s$	SÜREKLİ KAYGI $\bar{X} \pm s$		
BABA YOKSUNU OLAN					
Alt SED	50	36.54± 9.15	43.32± 9.22		
Orta SED	50	36.08± 9.62	41.84± 8.48		
Üst SED	50	36.00±11.67	44.44±11.14		
Toplam	150	36.21±10.14	43.20± 9.67		
ANNE-BABA İLE YAŞAYAN					
Alt SED	50	32.92±10.64	40.12± 8.22		
Orta SED	50	33.30± 9.00	38.26± 7.72		
Üst SED	50	29.38± 7.43	36.74± 6.55		
Toplam	150	31.87± 9.23	38.37± 7.61		
GENEL					
Alt SED	100	34.73±10.04	41.72± 8.83		
Orta SED	100	34.69± 9.37	40.05± 8.27		
Üst SED	100	32.69±10.29	40.59± 9.88		
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		KAYGI DURUMU			
		Durumluk Kaygı		Sürekli Kaygı	
	SD	KO	F	KO	F
Baba Yoksunu Olma Durumu	1	1412.67	15.08**	1747.25	23.25**
Sosyo-ekonomik Düzey	2	136.05	1.45	72.62	0.97
BYOD x SED	2	101.88	1.09	155.70	2.07
Hata	294	93.65		75.14	
Toplam	300				

**P<0,0

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırmada, anne-babasıyla yaşayan ve baba yoksunu olan çocukların kaygı düzeylerini belirlemek, durumluk ve sürekli kaygı düzeylerinde; sosyoekonomik düzey, yaş, cinsiyet ve baba yoksunluğunun nedeni değişkenlerinin etkili olup olmadığını incelemek amacıyla, toplanan veriler değerlendirilerek analiz edilmiş ve bulgular çizelgeler halinde verilerek tartışılmıştır.

Tablo 1 incelendiğinde baba yoksunu olan çocukların kaygı puan ortalamalarının (Durumluk kaygı: 36.21±10.14, Sürekli kaygı: 43.20±9.67) anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygı puan ortalamalarından (Durumluk kaygı: 31.87±9.23, Sürekli kaygı: 38.37±7.61) yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan varyans analizi

sonucu incelendiğinde baba yoksunu olup olmama durumuna göre durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (Durumluk kaygı: F[1,294]=15.08; p<0.01. Sürekli kaygı: F[1,294]= 23.25;p<0.01) saptanmıştır. Baba yoksunu olan çocukların yaşamları anne-babası ile yaşayan çocukların yaşamlarına göre oldukça zordur. Baba yoksunluğunda çocuklar çevrelerinde kontrol ve disiplin sağlamanın eksikliğini hissettikleri için daha fazla sorun yaşayabilirler. Yaşadıkları sorunlar da çocukların kaygılarını arttırabilir. Aral ve Başar (1998) yaptığı çalışmada ailenin parçalanma durumunun kaygı üzerinde anlamlı derecede etkili olduğunu bulmuşlardır. Özmen (1989), annesiz veya babasız büyüyen beş-sekiz yaş çocuklarının kişilik özelliklerini incelediği çalışmada da,

anne veya baba yoksunluğunun çocuğun kişilik özelliklerini etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Babası ile birlikte yaşayan, babasının sevgi ve ilgisini gören ve hisseden, babası tarafından desteklenen ve teşvik edilen çocukların arkadaşlarıyla ilişkilerinin daha iyi olduğu, liderlik özelliklerine sahip ve daha uyumlu çocuklar oldukları ileri sürülmektedir (Eliot, 1994; Güngörmüş, 1995). Buna göre, baba yoksunluğunun çocuğun gelişiminde aksaklıklara neden olabileceği düşünülmektedir.

Baba yoksunu olan çocukların durumluk kaygıları sosyoekonomik düzeye göre Tablo 1'de incelendiğinde, puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Sürekli kaygı açısından ise, orta sosyoekonomik düzeyden gelen çocukların puan ortalamalarının düşük olduğu görülmektedir (41.84±8.48). Anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygı puan ortalamaları sosyo ekonomik düzeye göre

incelendiğinde ise; orta sosyoekonomik düzeydeki çocukların durumluk kaygı puan ortalamalarının (33.30±9.00), alt sosyoekonomik düzeydeki çocukların ise sürekli kaygı (40.12±8.22) puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çocukların tamamının kaygılarına bakıldığında ise sosyoekonomik düzeyin yükselmesi ile birlikte kaygı puan ortalamalarının düştüğü dikkati çekmektedir. Yapılan varyans analizi sonucu incelendiğinde, sosyoekonomik düzeye göre kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı (Durumluk kaygı: $F[1,294]=1.45$; $p>0.05$, Sürekli kaygı: $F[1,294]=0.97$; $p>0.05$) saptanmıştır. Yapılan araştırmalarda da sosyoekonomik düzeyin düşmesiyle birlikte yaşamın zorlaştığı ve kaygının arttığı belirlenirken, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur (Aral, 1997; Baran ve Şimşek, 2000; Hatunoğlu, 1997; Sekmenli 2000; Yıldız, 1999).

Tablo 2. Baba Yoksunu Olan Ve Anne-Babasıyla Yaşayan Çocukların Yaşlarına Göre Durumluk Ve Sürekli Kaygılarına İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar Ve Varyans Analizi Sonuçları.

Baba Yoksunu Olma Durumu ve Yaş	N	KAYGI DURUMU			
		DURUMLUK KAYGI $\bar{X} \pm s$	SÜREKLİ KAYGI $\bar{X} \pm s$		
BABA YOKSUNU OLAN					
10 Yaş	51	36.94±11.24	42.41± 9.80		
11 Yaş	99	35.83± 9.57	43.61± 9.62		
Toplam	150	36.21±10.14	43.20± 9.67		
ANNE-BABA İLE YAŞAYAN					
10 Yaş	51	34.86±11.62	39.80± 6.50		
11 Yaş	99	30.32± 7.31	37.64± 8.05		
Toplam	150	31.87± 9.23	38.37± 7.61		
GENEL					
10 Yaş	102	35.90±11.42	41.11± 8.38		
11 Yaş	198	33.08± 8.93	40.62± 9.34		
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		KAYGI DURUMU			
		Durumluk Kaygı		Sürekli Kaygı	
	SD	KO	F	KO	F
Baba Yoksunu Olma Durumu	1	967.88	10.50**	1238.25	16.40**
Yaş	1	537.71	5.84*	15.94	0.21
BYOD x Yaş	1	197.61	2.15	190.21	2.52
Hata	296	92.14		75.48	
Toplam	300				

**P<0.01

*P<0.05

Tablo 2 incelendiğinde baba yoksunu olan on bir yaş grubundaki çocukların durumluk kaygılarının on yaş çocuklarına göre (on bir yaş: 35.83±9.57; on yaş: 36.94±11.24) daha düşük, sürekli kaygılarının ise (on bir yaş: 43.61±9.62; on yaş: 42.41±9.80) daha yüksek olduğu görülmektedir. Anne-babasıyla yaşayan çocuklarda ise on yaş çocuklarının, on bir yaş çocuklarına göre durumluk (34.86±11.62) ve sürekli (39.80±6.50) kaygı puan ortalamalarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Tablo 2'de, baba yoksunu olan çocukların kaygı puan ortalamalarının (durumluk kaygı: 36.21±10.14, sürekli kaygı: 43.20±9.67) anne-babasıyla yaşayan çocukların kaygı puan ortalamalarından yüksek olduğu gözlenmektedir. Yapılan varyans analizi sonucunda da baba yoksunu olup olmama durumuna göre durumluk ve sürekli kaygı

puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu (Durumluk kaygı: F[1,296]=10.50;p<0.01, Sürekli kaygı: F[1,296]=16.40;p<0.01), yaşa göre durumluk kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu (F[1,296]=5.84; p<0.05) bulunmuştur. Ancak baba yoksunu olup olmama ve yaş etkileşimine göre durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı (Durumluk kaygı: F[1,296]=2.15;p>0.05, Sürekli kaygı: F[1,296]=2.52;p>0.05) saptanmıştır. Araştırmaya dahil edilen çocukların yaşları büyüdükçe kaygı puan ortalamalarında bir düşüş olduğu görülmektedir. Küçük çocuklar olgunlaşma süreci içinde bulunmaları nedeniyle büyük çocuklara göre olayları değerlendirmede yetersizlikler gösterebilirler. Yaşla birlikte her yönden

olgunlaşan çocuklar, kaygıyı daha normal boyutlarda yaşayabilirler. Lise döneminde olan ve ilköğretime devam eden çocuklarla yapılan çalışmalarda da çocuğun devam ettiği sınıf düzeyi yükseldikçe kaygı düzeyinin düştüğü bulunmuştur (Aral ve Başar,1998; Molla, 1999; Yalçın, 1997).

Ailenin sosyoekonomik ve kültürel düzeyinin çocuğun kaygı düzeyine etkisinin araştırıldığı çalışmada da yaşın durumluk kaygıda etkili, sürekli kaygıda etkisiz olduğu sonucuna varılmıştır (Hatunoğlu 1997).

Tablo 3. Baba Yoksunu Olan Ve Anne-Babasıyla Yaşayan Çocukların Cinsiyetlerine Göre Durumluk Ve Sürekli Kaygılarına İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar Ve Varyans Analizi Sonuçları.

Baba Yoksunu Olma Durumu ve Cinsiyet	N	KAYGI DURUMU			
		DURUMLUK KAYGI $\bar{X} \pm s$	SÜREKLİ KAYGI $\bar{X} \pm s$		
BABA YOKSUNU OLAN					
Kız	78	35.87± 9.08	43.61± 9.46		
Erkek	72	36.57±11.23	42.75± 9.94		
Toplam	150	36.21±10.14	43.20± 9.67		
ANNE-BABA İLE YAŞAYAN					
Kız	78	32.00± 9.30	39.27± 7.86		
Erkek	72	31.72± 9.21	37.40± 7.25		
Toplam	150	31.87± 9.23	38.37± 7.61		
GENEL					
Kız	156	33.94± 9.36	41.44± 8.94		
Erkek	144	34.15±10.52	40.08± 9.07		
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		KAYGI DURUMU			
	Durumluk Kaygı			Sürekli Kaygı	
	SD	KO	F	KO	F
Baba Yoksunu Olma Durumu	1	1423.12	15.05**	1758.96	23.25**
Cinsiyet	1	3.30	0.04	139.71	1.85
BYOD x Cinsiyet	1	17.81	0.13	18.76	0.25
Hata	296	94.56		75.64	
Toplam	300				

**P<0.01

Tablo 3’de görüldüğü gibi anne-babasıyla yaşayan kız çocuklarının durumluk ve sürekli kaygıları erkeklere oranla yüksektir. Baba yoksunu olan kız ve erkek çocuklarda durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Araştırmaya dahil edilen çocukların puan ortalamaları cinsiyete göre incelendiğinde ise kızların sürekli kaygı puan ortalamalarının (41.44±8.94) erkeklerden yüksek olduğu gözlenmektedir. Yapılan varyans analizi sonuçları incelendiğinde, baba yoksunu olup olmama durumuna göre durumluk ve

sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu (Durumluk kaygı: F[1,296]=15.05; p<0,01. Sürekli kaygı: F[1,296]=23.25; p<0.01), cinsiyet ve baba yoksunu olup olmama durumu cinsiyet etkileşimine göre durumluk ve sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı (p>0.05) saptanmıştır.

Babanın varlığı erkek çocuklar için olduğu kadar kız çocuklar için de büyük bir öneme sahiptir. Özellikle ergenlik öncesi dönemde kızlar babaları tarafından sevildiklerine dair bir takım işaretler

ararlar. Erkek çocukların aksine koşulsuz sevilmenin önemi kız çocuklar için gitgide artar ve on bir yaşlarında doruğa ulaşır. Bu dönemde babanın varlığı, kız çocukların özgüvenlerinin ve cinsel kimliklerinin güçlü olmasında etkindir (Chapman&Campbell, 2003). Dolayısıyla babanın olmamasının, kızların sürekli kaygılarının artmasında etken olduğu düşünülebilir. Güngörmüş (1986), benlik kavramı üzerine baba yoksunluğunun etkisini araştırdığı çalışmada, babası olmayan kızların, erkeklere göre daha çok soruna sahip olduklarını bulmuştur. Sorunlu bir yaşantıyı sürdürmenin sürekli kaygıyı arttıracığı söylenebilir. Yapılan araştırmalarda kızların kaygı puan ortalamalarının erkeklere göre yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Barut, 1992; Ök,

1990; Yurtbay, 1986). Ancak değişik yaş gruplarında ve farklı özellikleri belirlemeye yönelik yapılan çalışmalarda kaygı puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna varılmıştır (Aral, 1997; Baran ve Şimşek, 2000; Molla, 1999).

Babası olmayan beş-altı aylık zenci bebeklerle babası olan bebeklerin karşılaştırıldığı çalışmada da, babasız erkek bebeklerin babalı erkek bebeklere oranla daha az sosyal tepkide buldukları görülmüştür (Pedersen et al. 1979). Dolayısıyla baba yoksunu olan erkek çocukların anne-babasıyla yaşayan erkek çocuklara göre daha fazla kaygı yaşantısı geliştirdikleri söylenebilir.

Tablo 4. Baba Yoksunu Olan Çocukların Yoksunluklarının Nedenlerine Göre Durumluk Ve Sürekli Kaygılarına İlişkin Ortalamalar, Standart Sapmalar Ve Varyans Analizi Sonuçları.

Baba Yoksunu Nedeni	N	KAYGI DURUMU			
		DURUMLUK KAYGI $\bar{X} \pm s$	SÜREKLİ KAYGI $\bar{X} \pm s$		
Ölüm	58	37.03± 9.91	AB 44.12± 9.01		
Boşanma	71	34.94± 9.70	B 42.03± 9.38		
Terk	11	40.27±14.52	A 49.45±13.02		
Uzun Süreli Seyahat	10	35.90± 8.76	B 39.30± 8.92		
Toplam	150	36.21±10.14	43.20± 9.67		
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI		KAYGI DURUMU			
Durumluk Kaygı		Sürekli Kaygı			
	SD	KO	F	KO	F
Baba Yoksunluğunun Nedeni	3	111.94	1.09	243.03	2.69*
Hata	146	102.65		90.42	
Toplam	149				

*P<0.05

Tablo 4 incelendiğinde baba yoksunu olan çocuklardan babası tarafından terk edilenlerin ve babası ölenlerin durumluk (terk: 40.27±14.52, ölüm 37.03±9.91) ve

sürekli (terk: 49.45±13.02, ölüm: 44.12±9.01) kaygı açısından yüksek puan ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Yapılan varyans analizi sonuçları incelendiğinde, baba yoksunluğunun

nedenine göre sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın ($F[3,146]=2.96;p<0.05$) istatistiksel olarak anlamlı olmasına karşın, durumluk kaygı puan ortalamaları arasındaki farkın ($F[3,146]=1.09;p>0.05$) anlamlı olmadığı saptanmıştır. Yapılan Duncan Testi sonucunda sürekli kaygı puan ortalamaları arasındaki farklılığın babaları tarafından terk edilen çocuklardan kaynaklandığı saptanmıştır. Terk edilmenin çocukta utanç, üzüntü, kendini suçlu görme gibi etkiler yarattığı ve bunun da başta ayrılık kaygısı bozukluğu olmak üzere diğer kaygıları arttırdığı vurgulanmaktadır. Durumluk kaygı puan ortalamalarının boşanma nedeniyle baba yoksunu olan çocuklarda düşük olduğu görülmektedir. Boşanmanın kişiliğe etkisinin incelendiği bir araştırmada, anne-babanın sağ olması ve çocukların anne ya da baba ile birlikte yaşamalarının kişiliklerini olumlu yönde etkilediği belirlenmiştir (Karaoğlu, 1997). Günümüzde boşanan ebeveynlerin sayısının giderek artması, çocukların bu konuda anlık kaygı yaşayabildiklerini, ama bunu gelecek yaşantılarına yansıtmadıklarını düşündürmektedir. Ergenlerde kaygı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, baba ölümünün sürekli kaygıyı arttırdığı bulunmuştur (Bilgin, 2001). Sürekli kaygı açısından ise babanın seyahatte olması nedeniyle yoksunluk yaşayan çocukların en az kaygılı çocuklar olduğu görülmektedir. Seyahat nedeniyle yoksunluk yaşanan durumlarda aile bütünlüğünün bozulmamış olması çocukların kaygı düzeylerinin düşük olmasında etken olabilir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, on ve on bir yaşında olan, anne-babası ile yaşayan ve baba yoksunu olan çocukların kaygı düzeylerini belirlemek ve bazı değişkenlere göre kaygı düzeyleri arasında fark olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır.

Yapılan analiz sonucunda, baba yoksunu olan çocukların sosyoekonomik düzey, yaş, cinsiyet gibi değişkenler açısından durumluk ve sürekli kaygılarının anne-babasıyla yaşayan çocuklarınkinden yüksek olduğu ve aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı ($p<0.01$) olduğu saptanmıştır. Baba yoksunluğunun neden kaynaklandığının çocukların sürekli kaygı puan ortalamaları üzerinde farklılık yarattığı ($p<0.05$), bu farklılığın babaları tarafından terk edilen çocuklardan kaynaklandığı saptanmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda da ailenin çocuğun zeka, yetenek ve kişiliğinin gelişiminde önemli bir yerinin olduğu görülmektedir. Aile, çocuğun kimliğini kazandığı, sosyal ve kültürel değerleri öğrendiği bir ortamdır. Bu nedenle çocuk, yetişkin bir insan olduğunda kendi kuracağı ailede ve toplumda rol alabilmeyi, olumlu ilişkiler kurabilmeyi sağlıklı bir aile ortamında yaşayarak öğrenir. Çocukların gerek yaşlılarıyla gerek aile içindeki bireylerle iyi ilişkiler kurabilmeleri için fırsatlar sağlanması ve bunların geliştirilmesi gerekmektedir. Çocuk, başkalarına karşı nasıl davranacağını, toplumda karşılaştığı çeşitli durumlarla başa çıkabilmeyi öğrenmek zorundadır. Bu alanda uygun bir örnek oluşturmanın ve çocuğun toplumsal davranışına şekil verebilmenin sorumluluğu aileye düşer.

Çocuğun yaşadığı kaygı halini gözlemek, tanımlamak ve doğru şekilde

müdahale etmek için sadece aile içi yaşantısı değil, okulda öğretmen ve arkadaşlarıyla olan yaşantısı da önemlidir. Kaygı bozukluğunun okulda giderilmeye çalışılmasında özellikle okul-aile işbirliği sağlanmalı, çocuğa ceza yerine pekiştiricilerle yaklaşılmalıdır.

Aile ortamında, çocuğun hem anneye hem babaya gereksinimi vardır. Annesiz babasız büyümek çocuğun ruh sağlığını etkileyebilecek en ağır durumdur. Günümüzde sıkça rastlanan ailenin parçalanması olayının çocukları örselediği bilinen bir gerçektir. Çocuğun gelişiminde anne-baba-çocuk ilişkisi çok önemlidir. Yoksunluk yaşayan çocuğun gelişiminin aksamaması için özellikle parçalanma sonrası birlikte yaşadığı ebeveynin bilinçlendirilmesi de gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akaygün, S., 2002, Yalnız Ebeveynler. 5(46), 24-26.
- Aral, N., 1997, Fiziksel İstismar Ve Çocuk. Ankara: Tekışık Veb Ofset Tesisleri,
- Aral, N. ve Başar, F., 1998, Çocukların Kaygı Düzeylerinin Yaş, Cinsiyet, Sosyoekonomik Düzey Ve Ailenin Parçalanma Durumuna Göre İncelenmesi. Eğitim ve Bilim, 22(110), 7-11.
- Aslan, S.H., Aslan, O. ve Alparıslan, Z.N.,1998, Annedeki Süreğen Depresyonun Çocuktaki Depresyon Ve Kaygı Düzeylerine Etkisi. Türk Psikiyatri Dergisi, 9(1), 32-37.
- Baran, G. ve Şimşek, Ş., 2000, Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Gençler ve Kaygı. Çağdaş Eğitim, 25(265), 29-34.
- Barut, Y., 1992, Parçalanmış Ailelerden Gelen On Beş-On Sekiz Yaş Grubu Yetiştirme Yurdu Çocuklarıyla Normal Aile Çocuklarında Görülen Anksiyete Ve Depresyon Sıklığının İncelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bilgin, Ş., 2001, Ergenlerde Kaygı İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Bronstein,P and Cowan, C.P., 1988, Fatherhood Today. America: JohnWiley&Sons.
- Chapman, G. ve Campbell, R., 2003, Çocuklar için Beş Sevgi Dili (Çeviri: P. Ozaner). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Çağdaş, A., 2002, Anne-Baba-Çocuk İletişimi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Çatalbaş, S., 1999, Üniversite Öğrencilerinin Psikolojik Gereksinimleri İle Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişki. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Dodson, F., 1991, Baba Gibi Yar Olmaz (Çeviri: S. Selvi). 2.Baskı, İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Elliot, B., 1994, Life Without Father. Essence, 25(6), 56-61

- Emmelkamp, P. M. G., Bouman, T. K. ve Schding, A., 1994, *Anksiyete Bozuklukları Klinik Uygulama Kılavuzu* (çeviri editörü: E. Köroğlu), Ankara: Medikomat Basın Yayın.
- Graham, P., 1993, *Cognitive-Behaviour Therapy For Children And Families*. United Kingdom: Cambridge University Pres.
- Güngörmüş, O., 1986, *Baba Yoksunluğunun Benlik Kavramına Etkisi Ve Babasız Öğrencilerin Problemlerinin Hangi Alanlarda Yoğunlaştığının Saptanması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Güngörmüş, O., 1995, *Ana-Baba Okulu: Baba-Çocuk İlişkisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Hatunoğlu, H. K. A., 1997, *Ailenin Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Düzeyinin Çocuğun Kaygı Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Hoghugh, M., 1992, *Assessing Child And Adolescent Disorders*. London: Sage Publications.
- Karaoğlu, B., 1997, *Boşanmanın gencin kişiliğine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas.
- Kashani, J.H. and Orvaschel, H., 1990, *A Community Study Of Anxiety İn Children And Adolescents*. American Journal of Psychiatry, 147, 313-318.
- Molla, S., 1999, *Edirne Merkezindeki İlkokul Öğrencilerinde Kaygı Düzeyleri ve Sosyo Demografik Özelliklerle İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Ök, M., 1990, *On Üç-On Beş Yaş Grubu Ortaöğretim Öğrencilerinde Kaygı Düzeyi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Öner, N. ve LeCompte, A., 1985, *Durumluk-Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı*. 2. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları:333.
- Özmen, B., 1989, *Annesiz Veya Babasız Büyüyen Beş-Sekiz Yaş Çocuklarının Kişilik Özelliklerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Pedersen, F. A., Rubenstein, J. L. and Yarrow, L. S., 1979, *Infant Development İn Father-Absent Families*. Journal of Genetic Psychology, 135, 51-61.
- Ryder, V., 1995, *Parents and Their Children*. Houston: The Goodheart-Willcox Company Inc.
- Saporta, B. A., 2002, *Gelenekselden Moderne. Çocuk ve Aile*, 5(44); 36-37.
- Saylor, C. F., 1993, *Children And Disasters*. New York: Plenum Press.
- Sekmenli, T., 2000, *Lise Birinci Sınıf Öğrencilerinin Mesleki Olgunluk Düzeyleri İle Sürekli Kaygı*

Düzeylerinin Bazı Değişkenler
Açısından İncelenmesi.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
İnönü Üniversitesi, Malatya.

Torun, F., 1986, Çocuk Yuvalarında Kalan
Dokuz-On Yaşlarındaki Korunmaya
Muhtaç Çocukların Aile Bireylerini
Ve Aile İlişkilerini Algılamaları.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yalçın, S. B.,1997, Genel Lise Öğrencileri
İle Meslek Lisesi Öğrencilerinin
Gelecek Kaygılarının
Karşılaştırılması. Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, Selçuk
Üniversitesi, Konya.

Yavuzer, H., 1993, Ana, Baba Ve Çocuk. 6.
Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldız, N., 1999, Çocukların Okul
Başarısında Aile Ve Çevresel
Faktörlerin Rolü: Orta İkinci Sınıf
Öğrencileri İle İlgili Bir Araştırma.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi,
Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Yurtbay, T., 1986, Başarısız Olan Lise
Öğrencilerinin Anksiyete Düzeyleri
İle Annelerin Tutumları Arasındaki
İlişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi,
İstanbul Üniversitesi, İstanbul.